

ЧИЛДАР
НИИТИЛЕЛ-ПОЛИТИКТИГ СОЛУН

1925 чылдың
август 31-де үнүп

ЭГЕЛЭЭН

№ 139
(17468)

2007 чылдың
НОЯБРЬ 13,
вторник

Номерни паралгаже
дужааганы:
график езугаар — 21.00,
хөрөнгө — 18.30.
Садар ортээ 4 рубль.

Национал төлөвилел болгаш көдээниң хөгжүүлдэзи

КЫЗЫЛ-АРЫГНЫН «ИЙГИ ТЫНЫЖЫ»

Кызыл-Арыг суму М-54 «Енисей» федералдыг оркутун мырыңай кыдымында, Балгазын суурдан мурнуу чүкчө кашла километр чердеги турар. Ыңай-бээр эрткен санымда, бо сумумун каракка көзүлдүр-ле эзүп орарын эскерип турдум. Республикада тудуг-суур талазы-били эки көргүүгүлүг суму деп чувени билир болгаш, каш хонук бурунгаар ынаар черле кире дүжерин шинтепирледим. «Аныяк» сумумуң амьыралы-били, ылангыяды ында чоруп турар оран-сава тудуунуң талазы-били силемни таныштыралын ол...

Николай биле Буюн Чурукпан адашылар ээлчеглиг чагыг күүсөлдөзинде.

Чогум Кызыл-Арыг суур шагда-ла тургустунган ыңчалза-даа чоокку чылдарга чедир ол анала сууржугаш - Балгазыннын салбыры турган. Солун чүве - оон езуулug хөгжүүлдэзи азы «ийги тыныжы» үүчин баксырааны, амьыралдым нарыдааны-били силемни таныштыралын ол.

Чайгаар-ла эзүп эгелээн суур-били эрге-чагырга органинары чөрье бир-ле чувени кылымын үе негеп келген турган. Кежик болуп, ийн чыл бурунгаар №131 «Россия Федерациязынга тус чөрбөт-баш-каралгасын организастаарынын нийти принциптерин дугайында» федералдыг хойлу күштүг болуп киргем соонда, республиканын суурларынын эрге-байдалдарын адаа дүүштүр эде көрүп эгелээн ыңчалза-на харын Кызыл-Арыг салырыны «Кызыл-Арыг суму» кыл-

Кызыл-Арыг суму чагыг газының даргасы А.Х. Саяя.

тогун садарга, чөрбии ажыг кижи киришкен. Оларнын аразында вске чөрлерден хамаатылар база бар болган. Ыңчан участок бүрзүлэв ортумаа-били 7300 рубльгэ саттына берген. Көдээ садын алынчыга таарымчалыг өртөк.

— Бис сумумуң чуртакчылары боттарынга чурттаар оран-саваны тудуп алсын дээш чагыргының талазындан болдунар-ла чувени кылым турар бис. Бажын-балгат тудуп алыр күзелдиг хамаатыларга тудуг ажылдарын шин чорударының талазы-били тускай сүмөлөрлиг номинарны берип, специалистерни кириширип турар бис.

Ам силемни чурттаар оран-сава тудуунун чуруму-били таныштырайн. Мурнунда чылдарда чөр участоктарын күзелдиг улуска чөпшээреп турган. Бие чылдан эгелээн, аукционга садып эгелээн бис Хамааты кижи баштай бажынны боду тудуп алыр ужуулуг. Тудуг ыяжын чөпшээреп турар бис. Тудар бажыннын хемчээлин көрүп тургаш, ыяшты 30-ден 50 куб метр чедир чөпшээреп турар. Бир кижи-гэ ындыг чөпшээрелди дараа-зында чугле 50 чыл болгаш бээр.

Туттунган бажынны сумуда тургустунган комиссия хүлээн алыр. Ынаар чагырга чөринин чөпшээреп турган болза, бо чылдан эгелээн, хойлу езуулуг чугле аукцион таварышты садып эгелээн. Ону садып алыр күзелдиг улус саны база зөвүүлэв. Чижээ, бо чылдын ноябрь айның эгезинде эрттирген баштайгы аукционга бирээзли-25 соток 10 чөр участ-

специалистери, тус чөр хуралынын депутаттары, хоочунаар кирил турар. Оларнын шынгын үнеленин соонда, «2010 чылга чедир көдээниң хөгжүүлдэзи» деп тускай соруулгыг федералдыг программаада көрдүнгөн субсидия алыр арга чаа туттунган бажын эзлөринге тургустунар. Ыңчан ТР-нин көдээ ажыл-агый яамызынын специалистерин, юристерин кириширип тургаш, деткимче ал болгу дег чуртакчыларын документилерин шин долдуруп эгелээр бис. Бисте, чагырга чөринде бар

ден 194 мун рубль чедир сан-хөө дузазын алган азы эсэээр чугаалгаарга, оларнын бажын туткан чарыгдалдарын ол хире акша хемчээлингэ чугаалажып турарынээс программа езуулуг күрүүнээс эгидип берген - деп, Айяна Хүлөр-ооловна сумуму кезин чоруп турдувуста чугаалады.

Хойлу-дүрүмнүү, а бо удаа тускай соруулгыг программаны көдээде ылап-ла чөлтүг ажыглап турары каракка каску. Бо чыллын база сумудан 16 аныяк өг-буле болгаш специалистер ол програм-

Тудугчанында — бажын ээзи Сергелен Чагар-оол.

«Строим свой дом» деп номда сүмөлөр езуулуг документилерни долдурурага, негелдеге дүгжүп турар, шин болур чорду, а ындиг хойлу-дүрүмнүү, сүмөлөрлиг эске-даа номнар бисте, чагырга чөринде, бар.

Эрткен чылын субсидия алыр күзелдиг 46 аныяк өг-буле билдинишикни кирирэгэ, 17-зин сумуда комиссия деткээн. Олар «2010 чылга чедир көдээниң хөгжүүлдэзи» федералдыг программа езуулуг нитизи-били 3 миллион ажыг рубльгэ күрүнч деткимчези сүбсидияларны алганнар! Өг-буле бүрүүзү күрүнеден тус-түзүнде 97-

ма езуулуг субсидия-дүзәлмчы акша алырнын аргазы бар деп чагырыкчы чугаалады. Оларнын бэзэ ТР-нин Көдээ ажыл-агый яамызынын деткимчезин кашай бурунгаар-ла алган, а артканны документилерни белеткөп, бажыннын доозуп турар. Айяна Хүлөр-ооловна бо программанын күүсөлдөзине биле кады ажылдап ТР-нин Көдээ ажыл-агый яамызынын килдээчинин специалистерингэе өөрүү чөтүртгөнин илередир кижи болду.

Худа бажын-балгат тудуунун талазы-били «РФ-тийн хамаатыла-рынга чинкөртөгөн чагырга чөр участоктарын чурттаар оран-саваны» деп мурнадыг хөгжүүлдер национал программа бар. Олышкаш көдээниң хөгжүүлдэзин, оон иштүнде көдээгэ чуртталга оран-саванын аргазын көрүп турар «АгроДүүлүптур комплекциин хөгжүүлдэзи» национал төлөвилел база ажылдап турар. Ыңчалза-даа бо айттырынгы көдээде ылап-ла шинтепирлеп, амьыралда ботандырыл турар чагырыкчы Айяна Хүлөр-ооловна Саяяны, оон командаалынын бадыткалы-били алырга, оларга «2010 чылга чедир көдээниң хөгжүүлдэзи» деп федералдыг тускай соруулгыг программа-били ажылдаарга, эптиг болуп турар

Аныяк башкы өг-буле Яна биле Салим Седильтерин чагыг бажын.

(Уланчызы З-ку арында).

Богун — караа четпес улус-
түң хүнү. Кызыл хоорайды бо
нинтилелдиң эгэ организаци-
зынга барып четкеш, оларның
амыдышырында таныжып чу-
галаشتый.

Эгэ организацияды 185 кижи
бактаа турар, оларның 22-зи
школачылар. Нинтилелдин көкж-
үннериңгэ эгэ организацийның бо
бажны ийги бажын болган. Манаа среда санында олар чыгып
келгаш, чуртта болуп турар соөлгү
булуушкуннарын, ал-боттары-
ның дугайында биллип ал, сагыш-
сеткилини дүвүредин чорур чүүл-
дерин чугаалап, амьдыралда дур-
жуулалыг эштеринин сумезин ал,
хөнү-сыны безин дортталы берген
ышкаш чанарлар.

Эгэ организация 1957 чылдың
августа айда тургустунган. Оон кол
корулгазы кадының айын-
бile кызаа арга-шинектиг аларын
улуска чал амьдыраар байдалче
кирип, оон бергелерин ажып эр-
теринге дузалаар, боду ышкаш са-
лын-чолдук кижилир-бile сагыш-
сеткилини, амьдыралда дуржул-
газын солмуп чугаалажыр арганы
бээр. Бод тургустунуп келген үе-
зинде ол бодунум хүлээлгэзин
кууседиң келгенин караа чет-
пестер аразында арага-дарыже
сундугуп, амьдыралдын шын
оруундам тая берген кижилир чок
болганды бадыктан турар.

Кандыг-даа ажылды зөлөл
кылышда даянрын өзөт турар бол-
гай. Александр Сызыр-оолович
Монгуш, Алдын-кыс Монгун-Хол-
овна Монгуш. Сержимаа Сун-
дуевна Ховалыг, Владимир Борис-
ович Матюшенко, Татьяна Егорова-
на Золотухина, Евдокия Афана-
сьевна Залузская, Коку Чуртуш-
паевна Ондар, Александр Иван-
ович Бондарев, Мула Нурагалиевич
Ремазанов кандыг-даа ажыл-
хөрөнгө кылышаа зөлөлдөрдө, даянры
куужувс, сүмөлекчилиривис, мыны-

дыг кижилирнин ачызында бистер
чугле республикага зөс. Россия
чөрөлиг мөөрөйлөрдө чедиши-
киннинг болуп турар бис. Чоокта
чаа Абакан хоорайга Россияның
12 дөвикээрлеринден келген ко-
мандаларның аразында ийги че-
ни алдыымс деп, Ирина Бюрбю
оларны чоргаарал-бile адап
олурда.

— Бонин нинтилелде ажылдаа-ла
10 чыл болуп тур мен. Кандыг са-
лын-чол таварышлас дээр. Чазак,
деткичилеривис. Кызыл хоорай
чагыргазы, Культура болгаш
массалыг информация политика-
зының ямызы, «Тыва кредит»
банк, «Тыва» артель бисти деткип
келгени-бile көжигүннеривиске
материалдыг-даа дуда кадынтар
аргалыг турдуус, бо чылындыг-

Кызыл хоорайды караа четпестер нинтилелдин эгэ
организациязында ажыл-хөрөнгө.

чыштыр дамчыдыксаар-дир бис -
деп, Анна Базыр-ооловна чуга-
лады.

Бурунгаар үзелдиг кижилир
бо нинтилелде хой. Чижээ, Нико-
лай Сюрюнович Бойду Чадаана
хоорайдан безин телефоннап,
арга-сумезин када бээр. Үндиг
кижилир-бile, оларның салым-
чаясанын чонга бараалгадыры-
была ажылды культураның алдар-
лыг ажылдачызы Анатолий Мон-
гуш чедишикиннинг чорудуп турар

Бир катал инвалидер хүнүнде
Улусчы чогаадылга бажынга
дулейлер болгаш караа четпестер
нинтилелин кадып алгаш, байыр-
лал эрттирил турганын сактып
келгеш, ыым келир. Дүлэй уруглар
дыка чараш кылдыр таныцалап
каарага, корүп орган дүлэй улус
танызының төмчүүн көрүп кааш,
адыш часкаар, караа четпес кижи
ырлап доозуптарга, дүлэй улус
дымнаас, чүүшаг болганды, улус-

Е.А. Залузская нинтилелдин
идептейжилирниң бирээзи.

арга чок болдуус. Абакан баар
дээривиске Вячеслав Донгак
автобус-бile хандырганын дык
серүп четтиргенивис солун дам-

КУЛЬТУРА ТӨВҮ - ТУСКАЙ БИБЛИОТЕКА

Республиканың караа чет-
пестерге тускай библиотека 1906
чылда тургустунган. Оон бээр-ле
оя кызаа арга-шинектиг улустун,
оларның-бile ажыл-амьды-
ралын холбаш кижилирниң
культурулуг төвү, медээ алыр
дөзү болу берген.

Чылдын дургузунда мун хире
номчукчу библиотеканың ачы-
дузасын ал турар. Ол дээргэ, рес-
публиканың дөвикээринде чурт-
тап турар социал ажылдачылыр,
тускай педагогтар, караа четпес
инвалидтер-дир. Чурттап турар че-
ри, ажыл-мергежиши, социал ады-
ры хамаанчокка, кижи буруунгы

библиотеканың ачы-дузасы мында
халас.

Библиотеканың кол сорулгазы
— чурттун болгаш даштыкы лите-
ратураның эн ученилг чогаалдарын
номчукчулар номчукчур кылдыр эл-
тиг аргаларын оларга тургузары.
Оон фондзу бистин чоргааралык. Мында караа четпес, шуут
корбес кижилирлөгө тускайлаан
номнаарын шупту хевирлери бар.
Караа четпес база кулаа дынна-
вастар номчуп болур Браймонун
ширифтиси-бile бихээн номнаар-
дан эгелээш, аудиономнарга че-
дир бар. Библиотеканың ном
фондуунда 13 мүч экземпляр

ажыг болгаш номнаар тема талазы-
была байлак азы есээр чуга-
лаарга, кандыг-даа сонуургалдыг
кижи моон бодунга тааржыр
номну шилип ал болур.

Бод тургустунуп келген 20 чыл-
дарын дургузунда библиотека-
биль ажыттынган хүндэн эгелээш,
мынчага чедир доктаамал номчук-
чу болуп келгеннер. Ол Кула-
ковтар: Любовь Павловна, Юрий
Николаевич, оларның оглу Вадим,
Наталья, Андрей Безносовтар
болгаш эн улут назылыг номчук-
чувус Александр Иванович Бон-
дарев 97 жарлыг. Олар бир дуга-
рында-латифотехникин шингээ-

дип эгелээннер.

Библиотека ажылдачылыр
Тыва Республиканың караа чет-
пестер нинтилелин болгаш нинти-
лелдин эгэ организацилары-бile
сырый харылзаалыг ажылда-
турар. Кызыл хоорайды караа
четпестер нинтилелдин эгэ
организациязы (даргасы Ирина
Бюрбю, секретары Анна Тумат)
бодунун көжигүннерине ийи
дугаар бажын болу берген. «Бол-
чаг шагы», «Медээлэр шагы» деп
бөлгүннөр инвалидтерин ынак
хемчеглери болгаш болгаш хой
киржилирни хаараатукан.

Валентина ОЮН,
библиотеканың кол специа-
лизи.

мал чок өг-бүле сумуда барык
чок. Ийи-чангыс ындыг улус-бile
ажылды чагырга чери чорудуп
турар.

Келир чылын сумуга уруглар
садын тудуп эгелээр. Танды ко-
жуундан ТР-нин Хоойлужудулга
палатазында депутат, палатаның
Даргасы В.М. Оюн оны 2008 чылда
республиканың инвестиция про-
граммазынчие киририн чедип
алган. Ол ышкаш хой тудуглар
ажыглалга кирип турар сумуга
электри күштери чедиштепст
турарын барымаалааш, бо айтты-
рыгында дарый шинтепирлээрин
ТР-нин Чазаанга көргөн, деткич
алдынган.

Суму дөвикээринде бюджет
организацилары: школа, здилге
школазы, уруглар сады, көдээ
клуб доктаамал ажылда турар.
Оларның ажыл-жи база чурттак-
чыларын аразында деми, найы-
ралы бо бир чаа сумунун чурт-
такчыларынга аңы таарымчалыг
амыдышыралды тургузарынга идиги
берип турар.

Юрий ДАРБАА.

Авторнун түрттүрган чу-
руктары.

Тыва Республиканың Чаза-
ның Даргасының Хүндүлел
бижин-бile Тываның каайлы
ажылдачылырның шаңаары-
ның дугайында

ТЫВА РЕСПУБЛИКАНЫН ЧАЗААНЫН ДАРГАЗЫНЫН ЧАРЛЫ

Каайлы албаның күш-ажыл-
чы чедишиккени болгаш хой
чылдарда кызымактай ажыл
дээш Тыва Республиканың Чаза-
ның Даргасының Хүндүлел бижин-
бile:

Тыва каайлының Хандагайты
эртирилгезинин ийи талалыг ав-
томобил пунктүзүнүн начальниги
Хаймер-оол Донгакович Дем-
декти;

Тыва каайлының бухгалтер
учедунун болгаш сан-хөх хынал-
дазының килдис начальниги —
Часкал Биченековна Сатты;

Тыва каайлының начальниги —
Борис Константинович Цойну
шашаар.

Тыва Республиканың Чаза-
ның Даргасы Ш.КАРА-ООЛ.

Кызыл хоорай
2007 чылдың ноябрь 8
№198

Интернеттен медээлэр

АУКЦИОННУУ ТЫВАГА БИР ДУГААР ЭРТИРИР

Федералдыг даңызында турар
чингелделиг хамаатыларга эм
аймаан соөртүп эккээриниң
талазы-бile аукционну Тывага
2007 чылдың декабрь айда бир
дугаар эртирир.

Ол дугайында шинтепирни
Федералдыг хоойлужудулгын
негелделири езугаар республи-
каны Чазаа хүлээн алган. Ол со-
рулгаларга 2008 чылда 73 млн.
рубль көрдүнүп турар. Биргээ
аукционга 2008 чылдың бирги
чартынын эм аймаан 35 млн.
рубль түнүүг акшага соөртүп эж-
ээрлөрни тодарадыр, олар эм-
нерин бирги партиязын декабрь-
нын төмчүүнде эккээр.

Оон мурнунда эмнерин соөр-
туру төпчүтүнгөн турган, ам ол
эргени дөвикээрлөрдө бергенин,
кадык камгалал сайыды Алекс-
андр Ооржак дыннаткан.

«ТЕНШУК» ЕЗУЛАЛЫ

Бо хүннеде Индияның Дха-
рамсалада Чырыткылыг XIV Да-
лай-Ламаның узун назылаа-
рынга түраскааткан «Теншүк»
езуулалы болуп турар.

Анаа киржири-бile Тывадан
чоруктан теллэлэрин аразында
Улуг Хуралдын Хоойлужудулга
палатазынин комитет даргалары
Борис Балчий-оол, Юрий Ка-
роол база бар. Улуг Хуралдын
Хоойлужудулга палатазынин
Даргасы Василий Оюн Үйдүктиг
Башкыга байыр чедиришикинин
бижин чоруктан.

Политиктиг партияларының
тускай соңгулда агар санынчы
киргем хөрөңгилериниң
оларны чарыгдаанының
дугайында

МЕДЭЭ

Россия Федерациязынын
Ажаалга банкызынын Филиал-
дарынын 2007 чылдың декабрь 2-
де берген медээзин езугаар
алырга. Бүгүн Россияның «Чангыс
демнүү Россия» политиктиг
партияның Тывада регионалдыг
салбырының тускай сонгулдаа агар
санында Москва хоорайнын «Пе-
ресвет» хааглыг акционер нин-
тилелинден 5000 рубль киргөн. Ол
хөрөнгөнин партиянын салбыры
чарыгдаанаан.

Тыва Республиканың
Соңгулда комиссиязы.

Танды-Ууланың эдээнгэ база бир чаа куудумчу немежир.

а сумунун чону ажылга ынак
дээрзин Айяна Хүлер-ооловна
чижектерин кирип тургаш, менээ
бадыткады.

Кызыл-Арыгда мал-маган
оору чок, чурттакчылар корум-
чуруннуг. Оларның 70 хуузу
«АҮК-түн хөгжүүлдөзүү» национал-
төлевиледи шын ажыглап, «Рос-

сельхозбанкыдан» акаша чээлиле-
ри-бile мал-маганнарны ботта-
рынга немей садып алганин.
Чурттакчыларның малыннын баш-
саны соөлгү ийи чылда 2,5 катал
өсген. Суму дөвикээрин ногаа-
чимис, картофель оствуренинг,
мал-маган тударынга таарым-
чалыг чөр. Саап ижер инек, шэр

Культура амыдыралы

Октябрь ортан үезинде Өвүр кожууннун Ҳандагайты суурга библиотекалар болгаш тус чөр бөт башкарылға органнары деп эртем-практиктіг конференция болуп өрткен. Конференцияны Өвүр кожууннун тус чөр хуралының даргазы Ш.Д.Саая ажыткан. Кожууннун бүгү библиотекарылары болгаш кожуун база суму чагыргаларының даргалары аңда киришкөш, саналоналдарны киригенді. Найысылал Кызылдан А.С.Пушкин аттыг национал библиотеканың директору О.В.Фенцель, методист У.Б.Хертек болгаш Тыва Республиканың Чазак Аппарадын төлээләп Л.В.Даваалай олар эртем-практиктіг конференцияның ажылымынга киришкөн.

Кожуун чагыргазының дарга-
зының оралакчызы Светлана
Адыгжының иletкели-бile кон-
ференция бодунун ажылын зге-
лээн. Көдээ библиотека деп чул
дээрээн, онц информастыг, оре-
диглиг болгаш оске-даа хой тала-
ларлыг функцияларының дуга-
йында, оларның хамааты нинти-
лелди тургузарынга улуг салдар-
лыны, библиотекалар биле тус чер-
бот-башкарлыгa органнарының
кады ажылда жылгазының дуга-
йында од чугаалады.

Сумуларның муниципалдыг тургузуглар зргелениң ажылын экижидер талазы биле берге айтырыгларны кожуун администрациязы шаа-бile шинтпирлеп турарын иletкелчи тайылбырлаам. Библиотекалар хүн бүрүде болуушкуннаар, фскерилгелер, чаартылгалар дугайында чонга тайылбырлаар апаар. Ону болдурагы биле чедип алыр ужурлуг сорулгалар дугайында Светлана Ходун ооловна айтЫП, даштыкы чурттарда байдал-бile демнеп, сайгрылганы кылган.

Сумуларның муниципалдыг тургузуларының 2015 чылга чедир хөгжүлдөзинин концепциязын ажылдан кылыш ажыл кожуунда зөвлөн. Оон сорулгасы – тус чөр бот-башкарылгасының талазы биле муниципалдыг тургузуг буюч.

зүнүң онзагайын тодарадыры болгаш сайзырадыры. Библиотекалар бот-идепкейин көргүзүп, тус чер эрге-чагырга органнынары чаяномнар садып алырынга акшатогерикти харам чокка бээрин чедип алыр ужурлуг. Библиотекарь бүрүзу ажылышынга справка системазым ажыглап билир болур ужурлуг. «Гарант», «Консультант плюс» дээн ышкаш Оон ангыда ыялп-ла Интернет-бile ажылдал билир болур ужурлуг дээрзин демдеглээш, илетkelчи библиотекарыларны болгаш удуртукчуларны демниг кады ажылда-жылгаже кыйгынган.

Кожуун чагыргазының дарга-
зының экономика айтырыглары-
ның талазы-бile оралакчызы Че-
чек Туматтың кодээ библиотека-
ларга чагыдылга дээш чагырга
беш-беш мун рубльди (нинтизи-
бile 30 мун) ангылап бергенин төп
библиотека системазынга 100 мун
рубльди, ООЧ иштинде ном фон-
дузунга 26 мун рубль, янзы-буруу
хемчеглерге дээш 14 мун рубльди
ангылап бергенин дыннатты. Моон
алгаш көргө, библиотекаларже
кичээнгей кошкавайн турары
илден.

Кожууннум төп библиотека системазынын директору Александра МОНГУШ Саглы болгаш Солчур сумын чагыргаларын ба-

МИЛЛИОННАР КҮРҮНДЕҢ ӨСКЭЭР ЧОРУП ТУРАР

Бистер шуптуус эки чурттаарын күзээр бис. Эмчилерниң, башкыларның шалыңын, уруглар азыралының пособиезин саададып, чогуур үеzinде төлевейн баарга, хомудап, күдүмчуларда чырык чок, оруктар септеттимээн дугайында киленцап турзуусса-даа, үндүрүглерни канчаар толеп туарын ортабилбес-тир бис.

Банкыларга төлөттүнмээн 396 млн рубльдан 260 млн рубльди сөрлиг улустун эт-хөрөнгөзин хавырып төлөттириер дугайында док-таалдарны суд приставтарынче чоруткан турган, оон чүгле он хуузун, азы 26 млн рубльди төлөттирген. Бо чылдын үндүрүг хавырылдазы нарын байдалдыг болуп турар. Банкылар чүгле 14 инкасса даалгаларын күүсөткөн. Бо чылдын бирги чартында 191 миллион рубль кирген 2007 чылдын август

1-ге чедир банкыларже кирбээн 164 млн рубльден 111 млн рубльди хавырып төлөттирер дугайында доктаалдарны суд приставтарынчэ чоруткан турган, оон чугле 15 хуузу, азы 17 млн рубльди төлөттирген Чижээлээргэ, Эрзин кожууннун үндүруг ажылдакчылары хуу сайгарлыкчылардан 200 мун рубльди төлөттиrbээн фактыны кожуун прокурору илереткен Тес-Хем кожууннун суд приставтары үндүргүлөр төлөттирер дугайында доктаалдарны чорударга, оон хуусаазын хажыдып турар. Үндүруг төлекчилеринин 7

млн 300 мун рубль түннүг өрези нин чүгле 2,5 хуузу, азы 300 мун рубль толеттинген болган. Каа-Хем кожуунда үндүрүг органнарының негелдези 100 млн рубльдин үндүрүг өрези толеттимээн Бай-Тайга кожуунда суд приставары доктаалдарны база күү сетпейн турар таварылгалар бар

Улуг-Хем кожуунда үндүрүг органнарының негелдезин езуу-гаар бо чылдын август 1-ге чедир 17 млн рубльди төлээр тургаш, оон чүгле 428 мун рубль толеттинген. Банк агар саннарындан акшаны толеттирер хэмчеглерни алган соонда 5,5 млн рубльди

ТӨЛЭЭН. Үндүрүг органныарыны ажылдакчылары ийн чыл дургуу зунда сайгарлыкчы С Б Монгуштан 143 мун рубльди төлөттирилгээ ап чадашкаш, үндүрүгнү төлээр дугайында негелдени чоруткаш, оон-бile кызыгаарлattyнган, кандыг-даа хэмчээн албаан

Моон-бите дөмөйлешкөн хоойлу хажыдынышкыннары Кызыл хоорайның инспекциязында база бар Чижээ, «Форт-С» деп таңнылдарның хуу будурулгези үндүруг органнарынын сагындырыгларын ал турза даа. 2005-2007 чылдарның үндүрүглерин төле-вээн, бо чылдын август 1-гэ чедир орези 1 млн. рубль чедир чыглы берген ындыг-даа болза. үндүрүг орезинге соң эт-хөрөнгизин хавы-тар дугайында шинтпир чок болуп туар «Жилье» кызыгаарлаттын-ган харынсалгалыг нинтилелинин эрткен чылдарда орези 8,5 мил-лион рубль четкен

Барыын-Хемчик кожуунга чо-
руткан албадал хемчеглеринин
түннелинде үндүругөрезинин чүг-
ле сөс хуузу чыгдынган Чая-Хөл
кожуун үндүруг төлекчилеринден
инкасса документизинин талазы-
биле 251 мун рубльди банкылар
тыртып албаан ындыг турбуже,
үндүругөрезин орелиг улустун эт-
хөрөңгизи-биле толедир дуга-
йында кожууннун үндүруг органы
чандыс-даа шинитпир хүлээл албаан
болган. Чүгле прокурор хыналда-
зынын үезинде 5,3 млн. рубль

кен. Чая номнар-бile четчелет тиннишким бағай зөс деннелдэ дээрзин байтыг, түннелиндэ кожуутовунгэ информация төвүн тургуу зарын, библиотеканыг төлөвирлихэвирин немеп, үндүрүг инспекциязы-бile чөрүлдээлэр болдура базы-бile үстүкү органнарны үндүргени тускай доктаалы-били чурумчударын, кожуун чагырга зындан «Муниципальный вестник» солуннун үндүрүлгезин чеди алырын сүмэлээн.

А С Пушкин аттыг националдык библиотеканың директору О. Е. Фанцельдиң үмдели болуп:

— 131 дугаар Федералды хоойлу өзүгаар библиотекаларни сумуларнын эргезинче шилчидеп доктарткан соонда, аңаа белгелек чок болганиндан, улут бер гелер тургустунган. Элээн хөй социал хүлээлгелерни күрунэ даван дыргаш, чогуур сан-хөө биле хан дырбаанындан, хөй нарын айтырыглар тургустунган. Үнчангай кожуун, суму чагыргалары-билимниг ажылды канчаар организацаза экил дээрзин чугаалаа.

АВТОРДАН. Шынап-ла, чидиг айтырыгларны конференцияга чугаалашканын демдеглевес аргажок. Библиотека хөрзиниң угшинде реформаларны чогумчалыг болдуарынга мындыг конференциялар улуг салдарлыг, ажылдың шын уг-шинн тыварының шын оруун айтыр дээрзи чугаажок. Конференцияның түңнелиндэ эргө-чагырганың ийн деңнелининцə аразында дугуржулгаларны чарган. Библиотека хөрзэ 2015 чылга чедир Өвүр кожууннуң социал-экономиктиг хөгжүлдезиниң комплекстиг программазынчे кирген, ном фондузун улам долдуар болгаш чаартыр, библиотекаларны компьютер дериг-хөрекселдери-бите хандырар. Интернетке көжары көрдүнгөн болгана, Өвүр кожууннуң экономиктиг сайзыралы-бите деңгэ библиотека хөрзэ база сайзырар дээрзиниге бүзүрел үлүг.

Светлана БАЛЧЫР

Прокурор хыналдалары

УНДУРУГ ФРЕЗИН СУД ДАМЧЫШТЫР ТОЛЕТТИРЕР ДУГАЙЫНДА МАТЕРИАЛДАРНЫ БЕЛЕТКЭЭШ, СЕС ОРГАНІЗАЦИЯЖЕ ЧОРУТКАН ОЛ ЫШКАШ МОНГУМ-ТАЙГА КОЖУУННУН УНДУРУГ ИНСПЕКЦИЯЗЫ УНДУРУГ ТОЛЕКЧИЛЕРИ БИЛЕ АЖЫЛДАВАЙН КЕЛГЕНИНИН ТҮМНЕЛИНДЕ БО ЧЫЛДЫҢ АВГУСТ 1-ГЕ ЧЕДИР 1,7 МЛН РУБЛЬ ФРЕЗИН ЧУГЛЫ 500 МУНУН ТОЛЕТТИРГЕН. КОЖУУННУН СУД ПРИСТАВТАРЫНЧЕ 135 МУН РУБЛЬ ТҮМНҮГ УНДУРУГ ФРЕЗИН ТОЛЕТТИРЕРИ-БИЛЕ ШИИТПИРЛЕРИН ЧОРУТКАН, А 1 МЛН РУБЛЬ АЖЫН УНДУРУГ ФРЕЗИ ТОЛЕТТИНМЭЭН.

Рүг хавырылдастынга организа-
цияның, хуу сайгарлыкчының бар-
акша-хөрөнгизинден бир дугасында
төлөттириер дүгэйнда РФ-
тим Үндүрүг кодексинин 47 чүү-
лүм кайда-даа ажыглавайн туралын
сойгалаан. Хыналдаларның
түшнелинде кожууннар аразының
үндүрүг инспекциялары болгаш
кожууннарның суд приставарының
албанының килдистеринче
Федералдыг хоийлунун хажы-
дынышкыннарын чайладыр дуга-
йында 22 айтышкын бижикти
чоруткан Россиянын Федералдыг
үндүрүг албанынын Тыва Республикада
эргелелинче бир. РФ-тим
Федералдыг суд приставарының
албанының Тыва Республикада
эргелелинин удуртукчуузунче база
бир айтышкын бижикти дамчы-
дып берген. Ол ышкаш үндүрүг
өрөзин орелиглерниң эт-хөрөн-
гизи биле төлөттириер дүгэйнда
доктозалды прокурор удурланга-
нын күш чөк болдурган.

Прокурор хыналдаларының материалдарын Тыва Республиканың прокуратуразының коллегия хуралынга сайгарып көргөн. Ооч ажылынга Сибирь Федералдыг округтун Федералдыг Кол инспектору ВИ Чернышев, Тыва Республиканың Чазасынан Даргасы ШВ Кара-оол киришкен. Коллегия хуралынга үндүрүг чырының байдалын экинжидер талазы биле тодаргай хемчеглерни айтыкан шинтпирни хүлээн алган.

**Марина РОСЛЯКОВА,
Тыва Республиканың проку-
рорумынада даңдалакчысы.**

2007 жылдың науабы 13

100

卷之三

卷之三

5

卷之三

5

удуртукчуларнын шалын төлевиринин болуу

Удуртукчулар болгаш ажылдачыларнын албан-дужаалдары*

1	Фамилияны, ады, адаозынын ады
2	Албан-дужаалдынын ады
3	Шалын төлевиринин разряды (удуртукчуларнын шалын төлевиринин болуунга дүүштүр доктаттынган)
4	Квалификация категориязы
5	Зөтөм чадасы
6	Хүндүүлөттөр
7	Шалын төлевиринин нийти разрады (3 болук + 4, 5, 6 болуктар)
8	18 разрядтын кырынга озулдеси (хууларга)
9	Шалын төлевиринин разрядына дүүшкөн оклад (7 болук + 8 болук) рубльдерге
10	Окладтын кысымчылыктын шамчылар (хууларга)
11	Удуртукчум, кол бухгалтерчин оралашчылар албан-дужаалта жеткин оклад (9 болук + 10 болук)
12	Кедээж ажыл дээш озулдеси санын оклад (9 азы 11 болук + 25 зуу)
13	Хууларга
14	рубльдерге
15	хууларга
16	рубльдерге
17	Айда албан-дужаалдан нийти оклады (9 азы 11 азы 12 болук + 14 болук + 16 болук)
18	Үзүктөл чөк ажыл стажы
19	хууларга
20	рубльдерге
21	Тарификация данзызы-бile шалын төлевиринин айда фондузу нийти-бile (17 болук + 20 болук)
22	Немелде медээлэр

*Ажылдачыларнын албан-дужаалдары (специалистер биле техниктүү күүсөдүмчилерин) аныг таблицада кийртүүлген болуп болур (калсырылганы көр.)

№2 хөсир

Ажылдачыларнын тарификастыг данзызы
Эмчи персоналанынын албан-дужаалдары

1	Фамилияны, ады, адаозынын ады
2	Албан-дужаалдынын ады
3	Квалификация категориязы, тывыскан үези, эмчи ажылдачыларынын категория тывыскан мергежилүү <*>
4	Квалификация категориязынын бар-чогу-бile ээлэп турар албан-дужаалдын шалын төлевиринин разряды
5	Структурлуга көзөн удурткыны дээш
6	<*> Эртем чадасынын бары дээш
7	<*> Хүндүүлөттөр
8	Шалын төлевиринин нийти разрады (4 болук + 5, 6, 7 болук)
9	18 разрядтын кырынга озулденин хемчээли (хууларга)
10	Нийти-бile оклад (8 болук + 9 болук) рубльдерге
11	Кедээж специалистин оклады (25 зуу озулдес-бile ажыл 10 болук рубльдерге)
12	Бо албан-дужаалга ажылдын хемчээли (1,0; 0,75; 0,5; 0,25) ажылдын хөвирин айтканы-бile (кол, дакырылган)
13	Нийти-бile айда оклад (10 азы 11 болук + 12 болук)
14	Хууларга
15	рубльдерге
16	Хууларга
17	рубльдерге
18	Ажылдын хемчээли-бile айда оклады (13 болук + 15 болук + 17 болук)
19	Үзүктөл чөк ажыл стажы
20	Хууларга
21	Немелдин хемчээли (13 болук + 20 болук)
22	рубльдерге
23	1. Тарификация данзызы-бile шалын төлевиринин айда фондузу нийти-бile (18 болук + 21 болук)
	2. Немелде медээлэр

<*> 3 дугаар одургүү 6, 7 одургларнын үндезин медээлөрүн тайылбыраан аныг таблица кийлдүүр ажыллачылынып болур (калсырылганы көр.)

№3 хөсир

Ажылчыннарнын тарификастыг данзызы
Ажылчыннарнын мергежилдери <*>

1	Фамилияны, ады, адаозынын ады
2	Мергежилдин ады
3	Шалын төлевиринин разряды
4	Шалын төлевиринин разрядына дүүшкөн ставка (рубльдерге) (3 болук)
5	Бердингем ставка-бile ажылдын хемчээли (1,0; 0,75; 0,5; 0,25) ажылдын хөвирин айтканы-бile (кол, дакырылган)
6	Нийти-бile ставка (4 болук + 5 болук)
7	Хууларга
8	рубльдерге
9	Хууларга
10	рубльдерге
11	Ажылдын хемчээли-бile айда ставка (6 болук + 8 болук + 10 болук)
12	Үзүктөл чөк ажыл стажы
13	Хууларга
14	рубльдерге
15	Тарификация данзызы-бile шалын төлевиринин айда фондузу нийти-бile (11 болук + 14 болук)
16	Немелде медээлэр

<*> транспорт хөрекслөрүнин чолаачылары аныг таблицада ылгаттынып болур (калсырылганы көр.)

№1 хөсирге калсырылга

Ажылдачыларнын тарификастыг данзызы
Ажылдачыларнын албан-дужаалдары
(специалистер болгаш техниктүү күүсөкчилер)

1	Фамилияны, ады, адаозынын ады
2	Албан-дужаалдынын ады
3	Шалын төлевиринин разряды
4	Шалын төлевиринин разрядына дүүшкөн оклад (рубльдерге) (3 болук)
5	Кедээж специалистин оклады (25 зуу озулдес-бile ажыл 3 болук рубльдерге)
6	Бердингем албан-дужаалга ажылдын хемчээли (1,0; 0,75; 0,5; 0,25) ажылдын хөвирин айтканы-бile (кол, дакырылган)
7	Айда оклад нийти-бile (4 азы 5 болук + 6 болук)
8	Хууларга
9	рубльдерге
10	Хууларга
11	Ажылдын хемчээли-бile албан-дужаал оклады (7 болук + 9 болук)
12	Үзүктөл чөк ажыл стажы
13	Хууларга
14	рубльдерге
15	Тарификация данзызы-бile шалын төлевиринин айда фондузу нийти-бile (10 болук + 13 болук)
16	Немелде медээлэр

№1 хөсирге калсырылга

Ф.А.А	Албан-дужаалы	Эртем чадасы	Хүндүүлөттөр	специализация	Квалификастыг категория	Тывыскан үези

Ажылдачыларнын тарификастыг данзызы
Транспорт хөрекслөрүнин чолаачылары

1	Фамилияны, ады, адаозынын ады
2	Транспорт хөрекслөрүнин чолаачыларынын айтынан мергежилдим ады
3	Шалын төлевиринин разряды
4	Тариф ставкам нийти-бile (3 болук + 4 болук рубльдерге)
5	Бердингем ставка-бile ажылдын хемчээли (1,0; 0,75; 0,5; 0,25) ажылдын хөвирин айтканы-бile (кол, дакырылган)
6	Нийти-бile ставка (5 болук + 6 болук)
7	Хууларга
8	рубльдерге
9	Хууларга
10	рубльдерге
11	Хууларга
12	рубльдерге
13	Шалын төлевиринин айда фондузу (6 болук + 8 болук + 10 болук)
14	Үзүктөл чөк ажыл стажы
15	Хууларга
16	рубльдерге
17	Тарификация данзызы-бile шалын төлевиринин айда фондузу нийти-бile (13 болук + 16 болук)
18	Немелде медээлэр

Тыва Республиканын чурттакчы чонкуун социал хандырылга албан чөрөлөрүнүүн ажылдачыларнын шалын төлевиринин айда фондузу нийти-бile Дүрүмгө №3 калсырылга

Чонун социал хандырылга албан чөрөлөрүнүүн ажылдачыларнын шалын төлевиринин айда фондузу нийти-бile Дүрүмгө №3 калсырылга

ДАНЗЫЫ

№ п/п	Албан-дужаалдар аттары
1	1 класстын болгаш хандырылгада турар улус дээшгэл турар автобустар азы тускай чинк автомобильдер чолаачылары
2	Будургүүлэгээнийн, бир эвэс албан чөрөлөрүнүүн шадында шындыг албан-дужаал чөрөлөрүнүүн турар повар
3	Слесарь-сантехник
4	Электри дөргө-хөрекслөрүнин сөйтегизин слесарь-электриги

Тайылбырлар:
1. Чонун социал хандырылга албан чөрөлөрүнүүн ажылдачыларынын шалын төлевиринин айда фондузу нийти-бile Дүрүмгө №3 калсырылга
2. Тодоргай таварылга бурузумгээгээ албан чөрөлөрүнүүн ажылдачыларынын шалын төлевиринин айда фондузу нийти-бile Дүрүмгө №3 калсырылга
3. Бердингем Дүрүмгө №1 пунктүзүнде көрдүнгөн тодоргай таварылга
4. Чөлөөлүүлэгээнийн дагында шинтирийн хүлээн болгүүлэгээ албан чөрөлөрүнүүн турар

Тыва Республиканын чурттакчы чонкуун социал хандырылга албан чөрөлөрүнүүн ажылдачыларынын шалын төлевиринин айда фондузу нийти-бile Дүрүмгө №4 калсырылга

Чонун социал хандырылга албан чөрөлөрүнүүн ажылдачыларынын шалын төлевиринин айда фондузу нийти-бile Дүрүмгө №4 калсырылга

ЧУРУМУ

1. Нийти байдалдар
1.1. Чонун социал хандырылга албан чөрөлөрүнүүн ажылдачыларынын айда фондузу нийти-бile Дүрүмгө №4 калсырылга
1.2. Аттестациянын бердингем Дүрүмгө №4 калсырылга
1.3. Аттестациянын бердингем Дүрүмгө №4 калсырылга2.3. Аттестация эртириеринин соруулгары
2.4. Аттестация эртириеринин соруулгары
2.5. Аттестация эртириеринин соруулгары
2.6. Аттестация эртириеринин соруулгары
2.7. Аттестация эртириеринин соруулгары
2.8. Аттестация эртириер

эртіп турар ажылдачыны болгаш оон удуртуккүзүн дыннаар Аттестация эртіп турар ажылдачының ажылдын сыйгарылғасы ажылдачының ат-алдарынға дегбес, объективтиг, зеки сөткілдіг, субъективизм демектери чок ногелделиг байдалға эртәр жүргүлгү.

4.4 Чанғыс ай тариф четкізін езугаар шалым төлеуірінін разрядын доктаадыры-біле аттестация эртіп турар, аттестация комиссиясын аттестация эртіп турар ажылдачының ажыл-чорудулғазым ажылдачының ажыл-херекчи шынарларын болгаш квалификацияның үмелдерінін кол көргүзүлгөннен деянын турғаш сыйгарар.

Ажылдачының ажылдын ҳеммәзли болгашарыны, албан-хұләзгелерин күседін турғам үезінде чедіп алдын түннелдерін, күседін турар ажылдын шынары, әртенинің деңгелі, тускай билгілеринің ҳеммәзли болгашарын болгаш квалификацияның үмелдерінін кол көргүзүлгөннен деянын турғаш сыйгарар.

</

Чалың назын АМЫДЫРАЛЧЕ КӨРҮЖҮ ДЕЛГЕМ

Бо чайын Тожу көнүнгө сургакчылап чорааш, Азас хөлдүү эриинде онзагай береникчи-бile чугаалаشتады. Ол болза Чеди-Хөл көнүнүн Хову-Аксы ортумак школазының 11-ти клазының береникчиизи Шене Билекпен-дир. Школачы кыстың амымыралчесе көрүжүнүн бир онзагайын, делгемин магадап артым.

Шенеңин ачазы эмнелгеде чолаачы, авазы кожуунун культура килдизинде бухгалтер-кассир болуп ажылдан чоруур. Оларның естүрүп кижизиткен ортун кызынын кижизиг мөзү-шынарлыры, бурунгаар чүткүлдүү сеткилим бердүү. Шак мындыг, төрээн чуртунун каас-чараш бойдузу дээш сагъохы аарып чоруур келир үенин салгалдары хөй-ле болган болса деп киши чайгаар күзэй бээр. Чулдизе, Шене бодумун төрээн чөрнинең кайгамчыктыг каас-чараш бойдузун чүглө магадап, сонуургап көрүндөн ангыда, унуштерге хамааржыр дириг бойдустун амымыралын школаны шаа-бile шинчилеп, береник көрүп, харын-даа оон чогур түннелдерни үндүрүп чоруур. Ол экологут кружокче б класстан эгелен барып эгелэн. Баштай чингистерниң даштыкы каъдынга еске будумелдерниң чыпшынганындан агаарын дириг амыйтанарага чедирип болгу дег хора бар-чогун шинчилеп (лихеноиндикация) ажылдан. Бо ажылды Хову-Аксы сууринун ангы-ангы черлеринден, суурларындан алганы чингистерниң тургузуну береник көрүп тургаш, ийн чыл дургузунда шинчилеп ажылын чоруткан.

Устунде айтынган тема-бile ажылдан турла, мал эмчилеринге, кижи эмчилеринге, арга-арыг ажыл-агынынга, экология харылап турар албан черлеринге чедип тургаш, кончуг улуг ажылды кылган. Ол ажылы-бile экологут төлтүн конференцияларынга, «Келир үеже базым» деп конкурстарга киржип, республикага ийгилил

Черге төлөптиг болган. Амбы үеде биоиндикация талазы-бile шинчилеп ажылын чорудуп турар.

Хову-Аксында радиация айылы улуг болуп турарын школачы кыстың улуг дүвүрел-бile чугаалап, айыыл бар дээрзин сагындырып, медээлэп турарын демдэглэзе чогуур. Чүг дизе Хову-Аксының үндезин чуртакчылары еске чөрж чорукаш, эзт-кежи частып, бажының дүктери дүжүп эгэлээринин чылдагаанын школачы шинчээчи кыс радиацияя шамнап турар. Олар анаа шуутчаңыгып калганы-бile ханынын тургузунда ескерилгелер болган, оон ангыда янзы-бүрү рак болгаш хан аарыглары тылтып турарын барымдаага чугаалады. Каш чыл бурунгаар 40 шаа хире инек өлгенин база айтытты.

Шенеңин ажылгап турар чепсек-херексели бөдүүн: марля, суг, лимон кислотазы. Резин идикир, хол-хантары кедип алгаш ажыл-

даар. Чингисте чыпшынган даг будумелдерин микроскоп дамчыштыр көрүп турар.

Мындыг улуг хемчээлдиг, бүгү талалыг сайгарып көөр шинчилеп ажылдарын чорударынга улуг сонуурганды оттурган башкылары Людмила Тюлюш биле Нина Сарыглар. Азас хөл чоңгуга уругларны башкы Нина Тюлюшевна башкарлып алгаш, дыштамышаан, шинчилеп ажылдарын чорудуп чеде бергенде таварышканын ол. Хову-Аксы ортумак школазында 5-8 класстарда «Алантос» аттыг, 9-11 класстарның береникчилеринде «Азас» аттыг экологут бөлгүмнөрни Нина Сарыглар башкы эрттирип турар. Шенеңин школа дооскаш-даа шинчилеп ажылдарын кагбайн, уламчылаар мен дээмин иштимде деткип артым.

Каң-оол САТ.
Василий БАЛЧЫЙ-ООЛДУН
тыртырган чуруу.

азы изоляция лентазын чыпшырып алырын сүмөлөп турар. Идик адаанга сутта турум хыра чыпшыргаш, оон кырындан бичин элезин байзап ал база болур.

Автомашина ээлери боттарынын машиналарынын дүгүйлар резиналарын база кышкы шин-бер-бile солуур ужурлуг, ынчан-гаш чадаг улустум орук көжер черлеринге оваарымчалыг болунар.

Тайгактыг болганындан кончуг айылдыг үе келгени бо, боттарын болгаш чоок кижилеринер озал-ондакка таварыш-пазын дээш кончуг серемчи-лелдиг, оваарымчалыг болунар. ТР-ниң ХК болгаш ОБ агентилили.

Шала-ла сула кылдыр базар, холдар хостуг болур болса эки Назы-хары улгады берген улуска тускай кичээнгей – олар ужунда тайбас резиналыг, азы шуут-ла тускай шиш баштыг даянгыштыг болурун сүмөлөп турар. Бир звес аргажок тая берген болзунарза, ужары чинк болуру-бile олуруптарын сүмөлөп турар.

Чадаг кишилөргө каш сүме Тайгак үезинде кылаштаарынга элтиг идик кедери чугула, а хөрэжин улус – чавыс эзжектиг идиктиг болурга эки. Бир звес силемнин идиинер адаа тайгыр болур болса, оон тайгактаарын зөзжедири-бile кадыг пос азы лейкопластирь

ОВААРЫМЧАЛЫГ! ТАЙГАК

Сооктуң күштелип кел чыдара-был болгаш ол хар чаггани-бile база агаар температуразының доктарталмал зөвзий-бile тайгак үези келген. Бо сезоннуг үе – оруктарга ондактыг байдалдарны тургузарынга чылдаа болур.

Кемдээжин албазы-бile тайгактыг үеде чолаачылар орук шимчээшкиминин, чадаг кишилөр күдүмчү көжеринин дурумнериң эн-иң шынгызы-бile сагырыры онза чугула. Кылаштаарда оваарымчалыг болунар, далаш чок, идик адаа долузу-бile черге дээл турар кылдыр болгаш буттарны

ТУРГУЗУКЧУЗУ: Тыва Республиканың Чазаа.
Кол редактор С.С.МОНГУШ.

РЕДАКЦИЯНЫҢ ТЕЛЕФОННАРЫ: Кол редактор – 2-01-35, редакторнун оралакчызы – 2-19-87, төл: факс (394-22) 2-17-94, бухгалтерия – 2-17-91. КИЛДИСТЕР: нийтилел-политикиг килдис – 2-18-10, культура, оордилгэ – 2-03-88, чагаа – 2-03-87, кедээ ажыл-агый, очула – 2-17-09, улутпур – 2-40-77, с-mail: shyn@tuvainfo.ru
Солун келбейн барагда, 3-14-94 телефонче долгаар. Неделяда уш катал унер. Хемчээли парлаан Зама. Тираж 8516. Чагыг 139

Юбилейиңер-бile

Бистин честевис Александр Ширнецович Иргит бо чылын 50 харлаар. Ол хай чылдарда «Мөгөн-Бүрөн» совхозка малчынап, уре-түннелдиг ажылдан, чонунга багай зөвс диртил, удаа-дараа шамнадып мактадын келген. Адавыс дег ынак честевиске бугу-ле жини, аас-кеожити, кал дег быхыг кадыкшылды, ог-булезинге эл-найыралды күзөп, дараазында одуруглары бараалгаттывыс.

Ажыл-ишке кызымаккай, Арат-чонга хүндүткелдиг Эргим, ынаң честевис сээ, Эки чуулду күзевишаан, 50 харлааң хүнүн-бile Мемди сунуп мөгейдивис

Оглум, кызын көвей болгай Оларынга чөлөнгииш бооп, Арат-чонун арасынга Ам-даа чурттал, назыда-ла Чедишишкимни, аас-кеожити Сеткилдерден күзөп тур бис Чүржулары, бажалары,

Таан Домбаалаовна КАРА-САЛ

2007 чылдың ноябрь 9-та Тыва Республиканың кедээ ажыл-агыйнын шылгарангай мурнажыларынын бирээзи – Таан Домбаалаовна Кара-Сал мочээн. Ол 1932 чылдың март 12-де Шеминин Мешпек деп черге төрттүнген. Чалы чылдарындан-на-

Ш.В.Кара-оло, Ш.С.Иргит, А.П.Дамба-Хуурая, К.А. Бичелдей, И.В.Чучев, В.И.Ендиа, Г.Ч.Ширшин, Т.Ч.Норбу, А.К.Канай, А.Т.Шаалы, Б.Д.Кара-Сал.

КАЛЧАА ЛАРЫЫ БАДЫТКАТТЫНГАН

Кызыл кожуунун Чедер хөлден ырак зөвсте, Кур-Чер сууринун чоогунда малчын кодан турлааче ноябрь 4-те бөрү халдаан соонда, оон-бile холбаалыг турган 7 кишигэ болгаш мал-маганга тарылганы кылган, малчын турлагга дезинфекцияны организаастады.

Патологут материалды (бөрүнүн бажын) диагноз кылдырары-бile Республиканын бактериолог-түг лабораториязынчे чоруткан. Ветеринарлыг хайгаарлал албанийн тускай эртемнеглеринин дыннатканы-бile алырга, ноябрь 8-те шинчилдер түнчели влүрткен араатан анда калчаа аарынын фескүдүкчүлери бар болганин тодраткан. Оон-бile холбаалыг тус чөрнин чагырга даргазы чогуур нормативтег эрге-койлу актыларын хүлээн алып ужурлугт. Анаа карантин чарлаар, калчаа аарынга удур профилактика түмчеглер чорудар база малчын

турлаг давискээринчө баарын чоруур.

Оон мурнунда Бай-Тайга ко-

жуунга элзин каш малчын турлаг-

ларже калдаам бөрүнен база-ла

калчаа аарынын фескүдүкчүлүн илереткен соонда, декабрь 19-ка

чедир карантинни ында чарлаан,

кожуун давискээринде профилак-

тика түмчеглерин чорудуп, бө-

рулерни узуткан турар.

Снежана ШОЙЗАТ.

Редакцияндады: Соелту үеде Тыва Республиканың ол-бо ко-жууннарында малчын турлаг-

ларже бөрүлөрни халдал турар-

таварылгалири арбадал турары-

бие, малчыннар кадатч түргүлүм

ок-боолуг үнүп, мал-маганын шуут

туда кадарарын сагындырып тур

Бир зөвс бөрү мал-маганчө хал-

даан таварылга илереттнээ азы-

бөрүн фескүдүкчүлүглөгдүүлгөнде додо-

ролар чогуур албан черлеринчө

дыннадыры чугула.

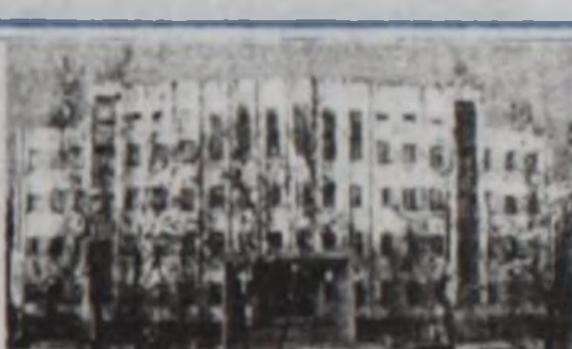
САДЫП АЛЫЦАР

Ангы-ангы дугаарларлыг унты идикирни садып турар. Откеттери – 7500, 8000 рубль.

Адреси: Кызыл ҳоорай, «Кызыл» залчылар базыны, 337 дугаар өрээл.

«ШЫН» СОЛУНИНУ ДАМЧЫШТАР

Бистин ынак ачавыс, акыыс, дүнмавыс, фөнүн иштинин ынак эжи, спорттун хоочуну Даңыз-Белек Чынзанович Монгуш үр аарааш, чырык ортэмчейдем чарлып чоруткан. Ону соелту орукче Чөөн-Хемчик кожууннун Шеми суурундан ноябрь 13-те 11.00 шакта үндүрер.

Индекс 667000
Кызыл ҳоорай,
Красноармейская, 100